

İSLAM HUKUKUNDA ÖLÜM CEZASINI GEREKTİREN SUÇLAR

Mehmet KÖROĞLU*

ÖZ

İslam fıkıh külliyatında ölüm cezasını gerektiren suçlar subjektif uygulamaların önüne geçmek için kesin ve objektif esaslara bağlanmıştır. İslam ceza hukukunda nefislerin korunması zaruriyyat kapsamındadır. Can emniyeti ve yaşama hakkı, vazgeçilmez temel bir esastır. Böylesi temel bir hakkın ortadan kaldırılması için objektif ve kesin naslar olması gerekir.

İslam ceza hukukunda fukaha cezaları had, kısas ve diyet, tazir olmak üzere üç kısımda müतालaa etmişlerdir. Hadler kamu yararı ve maslahatını korumaya yönelik bir ceza olması itibarıyla İslam hukukunda Allah/toplum hakkı kabul edilir. Tazir cezası gerektiren suçlar ve bunlara uygulanacak cezaların hak ve tayin yetkisi ilgili merciler ve yargının takdirine bırakılmıştır. Bunların sayısı ve sınırı zaman ve şartlara göre çoğalabilir ya da azalabilir. Hadler, kısas ve diyet cezasını gerektiren suçlar dışında kalan bütün suçlar için takdir edilecek cezalar bu kategoriye girer. Yasaklama, kamu düzeni ve toplumun genel durumunun gerektirdiği ölçüde olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ölüm, Suç, Ceza, Ceza Çeşitleri, Suç Çeşitleri, Öldürme Çeşitleri

ABSTRACT

The Crimes Requiring Death Penalty in Islamic Corpus of Fiqh

In Islamic corpus of fiqh, the crimes requiring death penalty were determined by certain and objective principles in order to prevent subjective practices. In Islamic Criminal Law, protection of life is a part of the obligations. Safety of life and the right to live are indispensable key principles. To be able to deprive someone of such a fundamental right, the existence of objective and absolute religious provisions is required.

In Islamic Criminal Law, Muslim jurists have examined punishments in three parts as had, retaliation and blood-money, tazir. As hads are punish-

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı.

ments for securing public welfare and affairs, they are considered as God's/people's right in Islamic Law. The crimes requiring tazir punishment along with the right and determination authority that will be applied to these crimes are left to the appreciation of the related authorities. Limits and the number of these may rise and fall in accordance with time and conditions. All the punishments for the crimes, except for hads and the crimes requiring retaliation and blood-money punishment, are in this category. Prohibitions should be in the appropriate measure that the public order and the general situation of the society require.

Keywords: *Death, Crime, Penalty, Types of Penalty, Types of Crime, Types of Kill*

Giriş

İslam fıkıh külliyatında ölüm cezasını gerektiren suçlar sübjektif uygulamaların önüne geçmek için kesin ve objektif esaslara bağlanmıştır. Had cezalarının kesin naslarla sabit olması, zanla sabit olmaması, bu esasın gereğidir. İslam ceza hukukunda nefislerin korunması zaruriyyat kapsamındadır. Can emniyeti ve yaşama hakkı, vazgeçilmez temel bir esastır. Böylesi temel bir hakkın ortadan kaldırılması için objektif ve kesin naslar olması gerekir. Bundan dolayı had kavramı, sınırları belli ve kesin delillerle sabit olan cezalar diye tarif edilmiştir.

İslam ceza hukukunda kısasın yerini belirleme açısından suç ve cezaların tasnifi ve kısas hakkında bir kısım genel bilgilerin verilmesinin konunun anlaşılması bakımından yararlı olacağı kanaatindeyiz.

1. İslam Ceza Hukukunda Cezaların Tasnifi

İslam ceza hukukunda fukaha cezaları had, kısas ve diyet, tazir olmak üzere üç kısımda mütalaa etmişlerdir.

1.1. Had cezaları

Lügatte “men” anlamına gelen had kelimesi; terim olarak Allah hakkı, yani toplum hakkı olarak yerine getirilmesi gerekli olan, miktar ve keyfiyeti Şari tarafından naslarla belirlenmiş müeyyidelere denir.¹ Bu tür cezalara insanları zararlı fiil ve davranışlardan görebilecekleri zararlara karşı koruması ve suç işlemeye meyyal olan kişiler üzerinde caydırıcılık etkisi göstermesinden dolayı had denilmiştir.² Had cezalarının alt ve üst sınırı olmayıp tek ve kesindir. Allah

1 Bardakoğlu, Ali, “Had” md., DİA, XIV, 548.

2 Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul, ts., III, 14.

tarafından konulan bir ceza olduğundan suç bütün unsurlarıyla sabit olduktan sonra kişiler veya toplum ıskat ve affa yetkili değildir.³ Ancak Şia'nın Zeydiyye kolunun fakihleri, hırsızlık suçunda malı çalınan kişinin affetmesiyle haddin düşeceğini söylemişlerdir. Diğer mezhepler bu görüşü benimsememişlerdir.⁴

Hadler kamu yararı ve maslahatını korumaya yönelik bir ceza olması itibarıyla İslam hukukunda Allah/toplum hakkı kabul edilir. Burada kamu lehine sağlanan yarar da insanları kötülüklerden uzaklaştırmak, onların her türlü can ve mal güvenliğini sağlamaktır. Fıkıh literatüründe belirlenen şekliyle zina, zina iftirası/kazf, içki içmek, hırsızlık, hirabe/yağme ve yol kesme, irtidat ve bağı suçları had cezasını gerektiren suçlardır.

1.2. Kısas ve diyet

Bazı kayıt ve şartlarla adam öldürme ve müessir fiiller için cezai yaptırım olarak kısas ve diyet cezaları öngörülmüştür. İslam hukukunda kısas ve diyet, mağdurun ya da mirasçılardan talebi üzerine uygulanan bir cezadır. Mağdur veya mirasçılara, suçluyu affetme yetkisi tanınmıştır. Suçun mağduru ya da mirasçıları suçluyu affettikleri takdirde onların bu affi, haddi düşürür. Konuya bu açıda yaklaşmış olması, İslam hukukunda adam öldürme ve müessir fiil kapsamına giren suçların bireyin haklarını toplumun hukukundan daha çok ihlal ettiği sonucu çıkarılabilir. Kısas ve diyetle cezalandırılmayı gerektiren suçlar şunlardır: Kasten öldürme, kasıt benzeri ile öldürme/şibh-i amd, hataen öldürme, kasten işlenen müessir fiil ve hataen işlenen müessir fiil.

1.3. Tazir

Tazirin anlamı, te'dib, uslandırma ve terbiye edip yola getirmektir. İslam hukukunda hakkında bir ceza ve had teklif edilmemiş suçlardan dolayı uygulanan cezalara tazir denir.⁵ Tazir cezası gerektiren suçlar ve bunlara uygulanacak cezaların hak ve tayin yetkisi ilgili merciler ve yargının takdirine bırakılmıştır. Bunların sayısı ve sınırı zaman ve şartlara göre çoğalabilir ya da azalabilir. Hadler, kısas ve diyet cezasını gerektiren suçlar dışında kalan bütün suçlar için takdir edilecek cezalar bu kategoriye girer. Yasaklama, kamu düzeni ve toplumun genel durumunun gerektirdiği ölçüde olmalıdır. İslam'ın hükümleri ve genel ilkeleriyle çelişkili olmamalıdır. İslam hukuk literatüründe tazir cezası verilebilmesi için yukarıda ifade edilen genel ilkeler çerçevesinde bir kısım kayıt ve şartlar konulmuş, bu şekilde konunun çerçevesi belirlenmeye çalışılmıştır. Ta-

3 Udeh, Abdulkadir, et-Teşriu'l-Cinaiyi'l-İslami, Beyrut, 1985, I, 79.

4 Udeh, II, 630.

5 Bilmen, III, 305; Şafak, Ali, Mezheplerarası Mukayeseli İslam Ceza Hukuku, Erzurum, 1977, s. 194.

zirin bir özelliği de bu gün yasaklanan bir fiil, şartların değişmesi ve kamu yararının gerektirdiği durumlarda yasak kapsamı dışında bırakılabilir.⁶

Rüşvet, faiz, hakaret, sövme vb. fiiller kesin olarak yasaklanmalarına rağmen bu fiilleri, işleyenlere uygulanacak cezai müeyyideler belirtilmemiştir. Faili suça sevk eden kişisel ve çevresel şartlar da dikkate alınarak işlenen suçun ağırlığına göre suçlu tazir kategorisi içinde yer alan bir ceza ile cezalandırılabilir.⁷

2. İslam hukukunda ölüm cezasını gerektiren suçlar

İslam hukukunda ölüm cezası ile ilgili hükümlerle, can güvenliğinin korunması hedeflenmiştir. Bu bakımdan can emniyetini sağlamak için karşılığında ölüm cezası takdir edilen fert ve toplum üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkileri bulunan suçlar belirlenmiştir. Tarihteki diğer hukuk sistemleriyle karşılaştırıldığında, İslam hukukunda bu suçların çok da fazla olmadığı görülmektedir.⁸ İslam hukukunda genel olarak ölüm cezası ile cezalandırılan suçlar, adi ve siyasi suçlar olarak iki kategoride ele alınabilir.

2.1. Adî suçlar

Bu başlık altında adam öldürme suçu ve bu suçun oluşmasına neden olan fiiller ve zina suçu incelenecektir.

2.1.1. Adam öldürme

İslam hukuk literatüründe adam öldürme suçu “katl” sözcüğüyle ifade edilir. Öldürene “katil”, öldürülene “maktül” denir.

2.1.2. Sözlük anlamı

“Katl” sözcüğü Arapça’da ka-te-le kök fiilinden mastar ve isimdir. Anlamı, “bir sebep ve aletle öldürmek” tir.⁹ Daha açık bir ifade ile yaptığı bir eylem nedeniyle ya da bir hareketi sonucu maktülü doğrudan öldürmektir.

Kişinin müessir bir fiil bulunmadan hayatının sona ermesi “mevt” kelimesi ile başka birinin hareketi sebebiyle meydana gelmiş ölüm olayı da “katl” kelimesi ile ifade edilir.¹⁰

6 Udeh, I, 80.

7 Dağcı, Şamil, İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller, Ankara, 1996, s. 25.

8 Koşum, Adnan, “İslam Hukukunda Ölüm Cezası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 1998, Sayı: 5, s. 128.

9 İbn Manzur, Cemaluddin Muhammed, *Lisanü'l-Arab*, Mısır, ts., “Katele” md., VI, 3527.

10 İsfehani, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed er-Rağıb, *el-Müfredat*, Beyrut, ts., s. 393.

2.1.2. Terim anlamı

Katl: Ruhun vücuttan ayrılmasına neden olan fiildir.¹¹

Burada katl kelimesinin genel bir terim anlamını verdik. Aşağıda fukahanın öldürme şekillerine göre belirlemiş oldukları katl tariflerine temas edilecektir.

2.1.3. Öldürmenin çeşitleri

Klasik fıkıh doktrininde adam öldürme, İslam hukukçuları tarafından farklı kategorilere bölünmüştür. Hanefiler üç, dört, beş; Şafiiler ve Hanbeliler üç; Malikiler ise ikiye taksim etmişlerdir.¹² Böylece fakihler tarafından katlin çeşitli şekilleri tespit edilerek her öldürmenin aynı derecede sorumluluk getirmeyeceği belirtilmiştir.¹³ Ayrımlar genellikle kasıt – hata veya mübaşeret – tesebbüb ekseninde yapılmakta, sonucu da bu ayırım belirlemektedir.¹⁴ Biz bu konuda diğer mezheplerin görüşlerini de içine aldığı ve daha detaylı olduğu için Hanefilerin taksimini zikretmekle yetiniyoruz.

Hanefilerin Taksimi:

Hanefi fakihler katli, üçe, dörde ve beşe taksim etmişlerdir. Müteahhirun¹⁵ alimlerin çoğunluğu beşe ayırmışlardır. Meşhur olan da budur.¹⁶

Ebu Hanife adam öldürmeyi üçe ayırmıştır: 1. Kasten (Amden) adam öldürme, 2. Kasta benzer öldürme (Şibh-i amd), 3. Hataen öldürme.¹⁷

Ebu Hanife'den sonraki dönemlerde mezhep fukahası tarafından dörtlü ve beşli taksimler yapılmıştır. Dörtlü taksimi Kasani'de görüyoruz. Bu taksimde dördüncü madde olarak hata sayılan öldürme ilave edilmiştir.¹⁸

Müteahhirun ulema arasında meşhur olan beşli taksim ise şöyledir:

1. Kasden öldürme, 2. Kasda benzer öldürme, 3. Hataen öldürme, 4. Hata sayılan öldürme, 5. Tesebbüben öldürme¹⁹

11 Cürçani, Şerif Ali b. Muhammed, Tarifat, Beyrut, 1983, s. 183; Ebu'l Bekâ, Eyyub b. Musa el- Hüseyî, el-Külliyat, Beyrut, 1993, s. 729.

12 Zuhayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu*, Dimeşk, 1987, VI, 221 vd.

13 Kılıç, Harun, *Klasik Hanefi Fıkıh Doktrininde Ölüm Cezası*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2000, s. 19.

14 Bardakoğlu, "Katil" md., XXV, 46.

15 Muteahhirun ulema: Şemsü'l-Eimme Halvani'den (ö.456 h) Hafuziddin Buhari'ye (ö. 693 h) kadar olan fakihlerdir. (Muhammed, İbrahim Ahmed, el-Mezheb Inde'l-Hanefiyye, Dirasaat fi'l-Fıkhi'l-İslami, Mekke, ts s. 57)

16 Kılıç, s. 20.

17 Serahsi, Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed, *el-Mebsut*, Beyrut, 1986, XXVI, 59.

18 Kasani, Alauddin Ebu Bekir b. Mesud, *Bedaiu's-Sana'i*, Beyrut, 1986, VII, 234.

19 Cassas, Ebu Bekir Ahmed b. Ali, Ahkamu'l-Kur'an, Beyrut, ts., III, 191 vd.; Serahsi, Mebsut, XXVI, 59.

Bu taksimde beşinci madde olarak tesebbüben öldürmeyi, hata sayılan öldürme grubundan ayırarak ayrı kategoride değerlendirmektedirler.

1. Kasten (amden) öldürme: Maktülün hayatını sona erdirmeye müsait bir fiilin, mutad öldürücü bir aletle kasten işlenilmesi sonucu meydana gelen öldürmedir. Diğer bir ifade ile kılıç, bıçak, mızrak veya bir silah ve vücudu parçalamada kullanılan sivriltilmiş tahta ve taş kullanılarak, can alıcı yerlere iğne batırılarak kasten adam öldürmeleridir.²⁰ Kasıt, insanın içinde gizli bir şey olduğundan öldürmede kullanılan mutad öldürücü aletler kasıtı gösteren delil sayılmıştır.²¹

Kasten öldürmede sadece fiilin kastedilmesi yeterli değildir. Maktülün ölmüş olması da gerekir.²² Bu öldürme şekli, tariflerden de anlaşılacağı üzere kılıç, bıçak, mızrak, kurşun gibi kesici (muhaded) ve taş odun parçası gibi (müsakkal) öldürücü aletlerle, haksız yere işlenmiş olması gerekir.²³

Bu tip öldürmenin uhrevi ve dünyevi olmak üzere iki ayrı hükmü vardır. Uhrevi hükmü, haram olan katli işleyen kimse büyük günah işlemiş olur ve cezası da ebedi cehennemdir.²⁴ Bu hususta Kur'an-ı Kerimde şöyle buyrulur: "Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, ona lanet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."²⁵

Hz. Peygamber'in Veda Hutbesi'nde de işaret ettiği gibi, bir çok hadislerde haksız yere adam öldürmenin haram ve büyük günah olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda, Hz. Rasulullah bir hadislerinde, helak edici yedi büyük günahı sayarken, bu büyük günahlardan birini, "Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıyma"²⁶ olarak beyan etmiştir.

Kasten adam öldürmenin dünyevi cezası, kısas, diyet ve mirastan mahrumiyettir.²⁷ Kısasin meşruiyeti kitap, sünnet, icma ve asli delillerle sabittir. Konuyla ilgili bir kısım naslar şunlardır.

20 Tarifler için bkz. Serahsi, Mabsut, XXVI, 59; Kasani, VII, 233; İbn Abidin, Muhammed Emin, *Hâşiyetü Reddül-Muhtar Ala'd-Dürri'l Muhtar*, İstanbul, 1984, VI, 527.

21 Zuhayli, VI, 221.

22 Kasani, VII, 234.

23 Serahsi, Mabsut, XXVI, 59; Kasani, VII, 233.

24 Serahsi, Mabsut, XXVI, 58; Kasani, VII, 234.

25 Nisa, 4/93.

26 Buhari, Muhammed b. İsmail, *Sahih*, İstanbul, ts., Vesaya, 23, Tıb, 48, Hudud, 44; Muslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccac, *Sahih*, Beyrut, 1955, İman, 144; Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as, *Sünen*, Humus, 1969, Vesaya, 10; Nesai, Ebu Abdirrahman b. Ali, *Sünen*, Beyrut, 1930, Vesaya, 12.

27 Serahsi, Mabsut, XXVI, 59; Kasani, VII, 234; Heyet, Şeyh Nizam, Ebu'l-Muzaffer Muhyiddin başkanlığında heyet, el-Fetava el-Hindiye, Beyrut, 1991, VI, 2.

Kassa kökünden türeyen kısas kelimesi, sözlük anlamıyla denklik, eşitlik demektir. “Kıyas” sözcüğüne aynı anlamı ifade etmek üzere “kaved” de denir.²⁸

Bir fıkıh terimi olarak kısas ise, suçluya yaptığı işin misli ile ceza vermektir. Öldürmeye karşı ölüm cezası gibi.²⁹ Serahsi kısası “yapılan şeyin mislinin yapılmasıdır”³⁰ diye tarif ederken Kasani, “kısas, bedel olma ve eşitlik esasına dayanır. Bu nedenle kasten adam öldürmede kısas, birinci öldürmenin misli, ikinci adam öldürme olmaktadır”³¹ şeklinde ifade etmektedir.

a) “Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı.”³²

Bu ayet kısasın vucubiyetine iki yönden delalet eder:

1- Ayetteki “kütibe” lafzıdır ki Şari’ tarafından kullanıldığında vucub ifade eder.

2- “Aleyküm” lafzıdır ki bu da vucub ifade eder.³³

b) “Orada (Tevrat’ta) onlara şöyle yazdık (farz kıldık): Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli uygulanabilecekse misli ile cezalandırılır).”³⁴

Ayet-i Kerimede kısasın Tevrat ehline farz kılındığı bildirilmektedir. Bizim hakkımızda neshedildiğine dair bir delil bulunmadığına göre kısas bize de farz olur.³⁵

c) Bir başka ayette şöyle buyrulur: “Haklı bir gerekçe olmadıkça Allah’ın haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksızlığa uğrayarak öldürülürse, onun velisine (mirasçısına hakkını alması için) yetki verdik. Artık o da kısas hususunda aşırı gitmesin (meşru hakla yetinsin). Zaten kendisine yetki verilmekle, gerekli destek sağlanmıştır.”³⁶

28 İbn Manzur, VI, 3552.

29 Ebu Zehra, Muhammed, *el-Ukbe*, ts., bs., s. 335.

30 Serahsi, Mabsut, XXVI, 60.

31 Kasani, VII, 241.

32 Bakara, 2/178.

33 Razi, Fahrudin, *et-Tefsiru’l-Kebir*, Beyrut, 1990, V, 41; Cassas, I, 185; Ebu Zehra, s. 335.

34 Maide, 5/45.

35 Razi, XI, 7. Bizden öncekilerin seriatı olarak nakledilen hükümlerin bizim için de hüküm ifade edip etmeyeceği hakkında geniş bilgi için bkz. Ebu’l-Mekarim, Abdulhamid İsmail, *el-Edilletü’l-Muhtelefu fi’hâ ve Eseruhâ fi’l-Fıkhî’l-İslami*, Kahire, ts., s. 319; Şaban, Zekiyyuddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, trc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara, 1990, s. 180.

36 İsra, 17/33.

Ayet, haklı bir gerekçe olmaksızın, adam öldürme hükmünün haram olduğunu beyan etmektedir. Kim bir tecavüze maruz kalıp öldürülürse, Allah onun mirasçılarına kısas hakkı verdiğini sarih olarak bildiriyor.³⁷

Müfessirler ayetlerde geçen “kütibe” ve benzeri ifadeleri “farz kıldık” anlamında yorumlamışlardır. Ancak buradaki sözcüklerin anlamının meşruiyet ifade ettiği söylenebilir.

Kisasın meşruluğu hakkında birçok hadis bulunmaktadır. Konuyla ilgili hadislerden bazıları şunlardır:

“Allah’tan başka hiçbir ilahın olmadığına, benim de Allah’ın Rasülü olduğuma şahadet eden Müslüman bir kimsenin kanı ancak şu üç şeyden birisi ile helal olur; cana karşılık can, zina eden evli kişi ve dinden çıkıp İslam toplumundan ayrılan kimse.”³⁸

“Maktulün velisinin affetmesi hariç, kasten öldürme kısası gerektirir.”³⁹

“Her kim kasten öldürürse (ona uygulanacak) ceza kısastır. Her kim bunun uygulanmasını engellerse, Allah’ın laneti ve gazabı onun üzerindedir...”⁴⁰

“Kim bir kimseyi öldürürse biz de onu öldürürüz.”⁴¹

“Kimin bir yakını öldürülürse onlar şu iki şey arasında muhayyerdirler: Ya diyet alırlar, ya da kısas hakları vardır.” Bir diğer rivayette, “Ya affederler ya da kısas hakları vardır.”⁴²

Bu ve benzeri hadisler Kur’an’daki ilgili ayetler paralelinde kasten adam öldüren birine kısas cezasının gerekeceğini açık bir şekilde ifade etmektedir.

2. Kasta benzer öldürme: Failin eylemini kasten işlemesi fakat maktulün ölümünü kastetmemesidir. Saldırı kastıyla işlenen bir failin, maktulün ölü-

37 Razi, XX, 161; Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmet, *el-Cami’ li Ahkâmi’l-Kur’an*, Beyrut, 1988, X, 166. Yahudi hukukunda da maktulün mirasçılarına, katili öldürme hakkı verildiği Tevrat’ta da belirtilmiştir. Bkz. Tez metni, s. 6-7.

38 Buhârî, Diyet, 6; Müslim, Kasâme, 25, 26; Ebu Davud, Hudud, 1; Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sünen*, Beyrut, ts., Hudud, 15; Nesai, Tahrim, 5, 11, 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Mısır, ts., IV, 195.

39 Nesâî, Tahrim, 14; İbn Mâce, Ferâiz, 8.

40 Ebu Davud; Diyet, 7; Nesâî, Kasame, 16.

41 Benzer lafızlarla şu kaynaklarda rivayet edilmiştir: Ebu Davud, Diyet, 7; Tirmizi, Diyet, 17; Nesai, Kasame, 10; İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed Yezid el-Kazvini, *Sünen*, Mısır, ts., Diyet, 23.

42 Şevkani, muhaddislerin büyük çoğunluğunun bu hadisi rivayet ettiğini söyler. Şevkani, Muhammed b. Ali, *Neylül-Evtar Şerhu Munteka’l-Ahbar*, Beyrut, ts., VIII, 130.

müne sebebiyet vermesi ve sonuçta ölümün meydana gelmesi ile olur.⁴³ Küçük bir ağaç ve taş parçasıyla veya bir iki tokat ve yumruk vurulmasıyla meydana gelen ölümler gibi. Burada asıl olan mutad öldürücü alet kullanılmamasıdır. Görüleceği üzere bu tür katilde fiil kasten işlenmiş olduğu için olay kasta benzemekte fakat kullanılan alet mutad öldürme aleti olmaması nedeniyle de hataya benzetilmektedir.⁴⁴ Başka bir ifade ile katil, maktule kasten vurmuş fakat maktulün ölmesini kastetmemiş olduğundan kastı aşan bir durum ortaya çıkmıştır.

Bir kimseyi bu şekilde öldüren birisine, günahkâr olması nedeniyle tevbe maksatlı kefarete gerekir. Kefaret olarak bir mümin köle azad eder. Bu mümkün olmadığı takdirde ara vermeden iki ay oruç tutar. Cezai yaptırımını ise ağırlaştırılmış diyet ödemek ve mirastan mahrumiyettir. Ancak diyet büyük bir mali külfet getirdiği için iktisaden yıkım demek olan bu mükellefiyet, katilin âkilesi⁴⁵ tarafından ödenir.⁴⁶

3. Hataen öldürme: Bir insanı herhangi bir kasıt bulunmaksızın yanlışlıkla öldürmektir. Hataen öldürme iki şekilde olur. Kasıttaki hata, fiilde hata.

Kasıttaki hata: Ölümüne neden olan fiil kendisinden sadır olan kimsenin zannında, kanaatinde olan hatadır. Av zannıyla bir insanı silahla vurup öldürmek gibi. Harbi sanarak bir müslümanı öldürmek de böyledir. Hata, failin kalbindeki maksat ve niyete bağlı olarak meydana gelmiştir.

Fiilde Hata: Hareketin kendisinde meydana geldiği hatadır. Belirli bir hedefe atış yaparken veya ateş ederken, ok veya kurşunun bir insana isabet etmesi, belirli bir insana atarken başka birini vurmaya gibi. Burada hata, fiilde ve aletin hatalı kullanılmasındadır.

Hata yoluyla birini öldüren kimseye kefarete, âkilesi tarafından ödenecek diyet ve mirastan mahrumiyet gerekir. Burada hata nedeniyle istenilmeyen bir durum meydana geldiği için faille günah olmadığı söylenmiştir.⁴⁷

4. Hata sayılan öldürme: Bir kimsenin kendi iradesi dışında ve hiçbir kastı olmaksızın birini öldürmesidir. Uyuyan bir insanın, üzerine düştüğü başka bir insanı öldürmesi gibi. Bir hamalın sırtındaki veya elindeki yükün kazaen dü-

43 Serahsi, Mebsut, XXVI, 59; Kasani, VII, 234.

44 Bilmen, II, 29.

45 Âkile: Kasıt unsuru bulunmayan bir öldürme veya yaralama hadisesinde suçlu adına diyet ödemeyi yüklenen şahıslar topluluğudur. (Aktan, Hamza, "Âkile", md., DİA., İstanbul, 1989, II, 248).

46 Fetavay-ı Hindiyeye, VI, 3.

47 Serahsi, Mebsut, XXVI, 59; Kasani, VII, 234; Zühayli, VI, 222.

şerek bir insanı öldürmesi de böyledir. Yüksek bir yerden bir kimse, başka birinin üzerine düşüp onun ölümüne sebep olursa bu da aynı şekildedir⁴⁸

Bu şekilde öldürmenin hükmü, aynen hataen öldürmenin hükmü gibidir. Yani kefaret, âkilesince ödenecek diyet ve mirastan mahrumiyettir.⁴⁹

5. Tesebbüben Öldürme: Maktulün ölümünü kast etmeksizin, ölümün doğrudan fiilin neticesi veya fiilden doğan bir hareket sonucu meydana gelmeyen öldürmelerdir. Başka bir ifadeyle, bir insanın ölümüne dolaylı bir şekilde sebep olmaktır. Mesela, başkasının arazisine, yol veya kamuya açık yerlere derin bir çukur kazarak, bir insanın bu çukura düşmesi ya da büyük bir taş koyarak bir kimsenin bu taşla çarpılması sonucu, dolaylı olarak ölüme sebebiyet vermesidir.⁵⁰ Yola dökülen kaygan bir madde yüzünden, bir kimsenin yoldan geçerken bu maddeye basarak, bu sebeple ayağı kayarak düşüp ölmesi de bu kategoriye girer.⁵¹ Kısas için şahitlik yapanların, aleyhine şahitlik ettikleri şahıs öldürüldükten sonra, şahitliklerinden dönmeleri de bu türdendir.⁵² Bir kişi tarafından sevk edilen hayvanın, başka birini tekmeleyerek öldürmesi durumunda, hayvanı sevk eden kişi başkasının ölümüne sebep olmuş kabul edilir.⁵³ Bu gibi selbi fiillerde, yani terk ve ihmal suçlarında ölüme yol açma söz konusudur.⁵⁴

Bu şekilde bir öldürme olayına sebep olan kişinin, ödemesi gereken diyeti âkilesi yüklenir. Ayrıca kefaret ve mirastan mahrumiyet gerekmez⁵⁵.

Görüldüğü gibi adam öldürme çeşitlerinden sadece kasten (amden) öldürmeye kısas (ölüm cezası) gerekmektedir. Hangi öldürme şeklinin “kasten” sayılacağı hususu doktrinde tartışılıp üzerinde titizlikle durulur.

Doktrinde adam öldürme suçunun farklı kategorilere ayrılması, her biri için ayrı ayrı hüküm verilmesi,⁵⁶ katile veya ölüme neden olanlara, fiillerine uygun bir ceza verilmesini sağlamak içindir.⁵⁷

Yukarıda anlatılan öldürme çeşitlerinden sadece kasten adam öldürmeye karşı kısas (ölüm cezası) verilmektedir. Diğer öldürme çeşitlerine kısas dışında cezalar verildiğinden araştırmamızın kapsamı dışında tutulmuştur.

48 Fetavay-ı Hindiyeye, VI, 3.

49 Fetavay-ı Hindiyeye, VI, 3.

50 Serahsi, Mebsut, XXVI, 59; Kasani, VII, 234.

51 Bilmen, III, 30.

52 Kasani, VII, 239.

53 Fetavay-ı Hindiyeye, VI, 3.

54 Bardakoğlu, “Katil” md., XXV, 46.

55 Fetavay-ı Hindiyeye VI, 3.

56 Fetavay-ı Hindiyeye, VI, 3.

57 Bardakoğlu, “Katil” md., XXV, 46.

2.2. Öldürme ve Kısasla İlgili Şartlar

İslam hukukunda ölüm cezasını gerektiren suçlar konusunda beş katl/öldürme çeşidinden sadece kasten adam öldürme suçuna kısas cezası uygulanabileceğini, diğer öldürme çeşitlerine kısas cezasının verilemeyeceği ifade edilmişti.

Kasten katl, maktulü öldürmeye müsait bir fiilin kasten işlenmesi sonucu meydana gelen ölümdür. Yukarıda ifade edildiği gibi İslam hukukunda kasten öldürme ağır bir suç ve büyük günahlardandır. Bu ağır suçun karşılığı olarak ona denk olan kısas cezasının gerçekleşmesinin doktrinde ifade edilmiş olduğu gibi, bir kısım şartları vardır. Bu şartların bir kısmı öldürmeyle ilgili bir kısmı da kısas ile ilgilidir.

2.2.1. Kasten öldürmeyle ilgili şartlar

Fukahaya göre kasten adam öldürmenin üç şartı vardır: 1- Maktül sağ bir kimse olmalı, 2- Öldürme, katilin fiili sonucu meydana gelmeli, 3- Suçlu öldürmeyi kastetmelidir.⁵⁸

2.2.2. Kısasla ilgili şartlar

İslam hukukunda kasten adam öldürmeye karşı kısas cezasının verileceğini görmüştük. Konuyla ilgili ayet ve hadislerden, bu cezanın, katile işlediği ağır suça, kendi cinsinden denk bir ceza olarak verildiğini anlıyoruz. Doktrinde bu suçu işleyen katilin, ilgili kurumlarca suçunun araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Katl suçu ispat edilip kesinleştikten sonra artık katile kısas cezası verilir. Daha önce açıklamaya çalıştığımız gibi kısas cezası verilebilmesi için de, İslam hukuk doktrininde, hangi tip adam öldürmenin kısasa konu olacağı tartışılmış ve bir kısım şartlar getirilmiştir. Aynı şekilde suçun sabit olmasından sonra, katile kısas cezası verilebilmesi için de İslam hukukçuları bir kısım şartların oluşması gerektiğini belirtirler. Bu şartların bir kısmı sünnete dayandırılırken, çoğunluğu içtihadı dayanır. Bundan dolayı bu şartlar ekolden ekole, hatta aynı ekolün içindeki hukukçular arasında dahi farklılık arz etmektedir. Bir önceki konuda olduğu gibi burada bu şartların genel prensiplerini tespit etmeye çalışarak detayını ilgili çalışmalara havale edeceğiz. Şunu da belirtelim ki, bu şartların gerçekleşmemesi durumunda, katilin işlediği suç karşılıksız kalmayacak ve bu suça diyet cezası verilecektir.

Fukahanın katile kısas cezası hükmü verilebilmesi için belirttikleri şartları dört başlık altında toplayabiliriz:

58 Udeh, II, 12.

- 1- Katilde bulunması gereken şartlar,
- 2- Maktülde bulunması gereken şartlar,
- 3- Öldürme fiilinde aranan şartlar,
- 4- Maktülün velisinde aranan şart.

Konunun detaylarıyla ilgili bilgileri kaynak kitaplara havale ederek, burada bu kadarla yetiniyoruz.

2.2. Zina suçu

Zina, kadın ile erkek arasında vuku bulan gayr-i meşru cinsel ilişki demektir.⁵⁹ Zina bütün dinlerde yasaklanmış ve suç kabul edilmiştir. Son semavi din olan İslam da zinayı çirkin bir fiil kabul ederek suç saymış ve bu suçu işleyenlere bir takım cezalar öngörmüştür. Ancak Kur'an ile hadsilerde belirlenen cezalar arasında farklılıklar vardır. Kur'an'a göre zina eden kimsenin cezası, evli bekâr ayrımı yapılmaksızın kadın ve erkek için yüz celdedir.⁶⁰ İslam hukukçuları tarafından genel kabul gören görüşe göre ise bu ceza sadece bekârlar içindir. Evlilerden zina suçunu işleyenler recim⁶¹ cezası ile cezalandırılırlar. Bu görüşlerini sünnetle temellendirmektedirler. Zina suçunu irtikâp eden evlilere verilen recim cezası, İslam tarihinin ilk dönemlerinde Hariciler, daha sonraları bir kısım Mutezile ve bazı Şiiiler tarafından kabul edilmemiştir.⁶² Bir grup son dönem İslam alimleri de recmin meşru bir ceza olmadığını ileri sürerek evli-bekar ayrımı yapılmaksızın, zina suçu sabit olan kadın ve erkeklerle Kur'an'da belirlenen celde cezasının uygulanması gerektiği görüşünü benimsemişlerdir.⁶³ Çağdaş İslam hukukçularından bazıları ise recim cezasının tazir olarak verilen bir ceza olduğu görüşünü ileri sürmektedirler.⁶⁴

2.2.1. Zina suçu ile ilgili ayetler

Kur'an-ı Kerim'de zina ile ilgili birçok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerin büyük bir bölümü zinayı bir günah, ahlaksızlık, kötülük ve çirkin bir davranış olarak tavsif ederek zina yasağına dairdir. Sözelimi ilgili ayetlerin birinde “Zi-

59 İsfehani, s. 215; Turan, M.Fatih, İslam Hukukunda Karine, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2011, s. 271.

60 Nur, 24/2.

61 Recm: Taş ve benzeri şeyleri atmak suretiyle zina edeni öldürmektir. (Udeh, Abdulkadir, *et-Teşriu'l-Cinaiyyi'l-İslami*, Beyrut, 1985, II, 384.)

62 Şevkani, VII, 90.

63 Keskin, Yusuf Ziya, *Recm Cezası –Ayet ve Hadis Tablilleri*, İstanbul, 2001, s. 13.

64 Karaman, Hayreddin, “Recm Cezası”, *Yeni Şafak Gazetesi*, 20 Haziran 2003; Koşum, s. 163.

naya yaklaşmayın, çünkü o açık bir kötülüktür, çok kötü bir yoldur”⁶⁵ buyurulmaktadır.

Bir başka ayette ise Yüce Allah “Ve onlar ki Allah ile beraber başka tanrıya yalvarmazlar. Allah’ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa günahı (nın cezası) nı bulur. Kıyamet günü onun için azap kat kat arttırılır ve o, azabın içinde hor ve hakir olarak ebedi kalır. Ancak tövbe edip inanan ve yararlı iş yapanlar, işte Allah onların kötülüklerini iyiliğe dönüştürecektir. Allah çok bağışlayandır, engin merhamet sahibidir”⁶⁶ mealli ifade ile müminlerin zinadan uzak durmaları gerektiğini belirtir.

Yüce Allah bu ve benzeri ayetlerde zinanın açık bir kötülük olduğunu bu yüzden zinaya götüren ve kapı açan her türlü fiilleri yasaklamıştır. İkinci ayette ise zinayı şirk ve adam öldürme ile beraber zikretmek suretiyle zinanın, büyük bir günah olduğuna işaret etmiş ve bu günaha tövbe etmeyenleri ebedi cehennemle tehdit etmiştir.

2.2.2. Zina cezası ile ilgili ayetler

Kur’an’da zina suçu ile ilgili olarak öngörülen cezalar evli-bekâr ayrımı yapılmaksızın hapis, eziyet ve celde olarak beyan edilmiştir. İslam ceza hukuku mantığında maruz kalacakları cezai yaptırım bakımından hür kadınlarla cariyeler birbirinden ayrılmış, cariyelerin cezasının hür kadınlara uygulanan cezanın yarısı olduğu bildirilmiştir.

Hapis cezası: Kur’an’da zina suçu ile ilgili belirlenen ilk ceza Nisa suresinin 15. ayeti ile hapis cezasıdır.⁶⁷ Mezkûr ayette mealen “Kadınlarınızdan fuhuş (zina) yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer onlar şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm (alıp) götürünceye ya da Allah onlara bir yol gösterinceye kadar evlerde hapsedin”⁶⁸ buyurulmaktadır. Bu ayette kadınların zina cezalarından bahsedilmekte ve dört şahitle sabit olması halinde bu kadınların ölünceye veya Allah’ın onlara bir yol göstermesine kadar evlerde hapsedilmeleri emredilmektedir.⁶⁹ Ancak ayette zina eden erkeğe nasıl bir ceza verileceğinden bahsedilmemektedir. Zinanın sübutu için dört şahit istenmesi, isnat edilen suçun büyüklüğünü ortaya koymak, insanların haklarını korumak ve iffetin gizliliğini sağlamak içindir.⁷⁰

65 İsra, 17/32.

66 Furkan, 25/68-70.

67 Keskin, Yusuf Ziya, *Recm Cezası –Ayete ve Hadis Tablilleri*, İstanbul, 2001, s. 50.

68 Nisa, 4/15.

69 Ayetteki “...bir yol gösterme” ibaresi, daha sonra nazil olan ayetlerde eziyet ve yüz celde olarak ifade edilmiştir. (Bkz. Nisa, 4/16; Nur, 24/2).

70 Serahsi, IX, 38.

Eziyet cezası: Kur'an'da zina suçu ile ilgili ikinci hüküm Nisa suresi 16. ayette geçen eziyet cezasıdır. Bu konudaki ayet şöyledir: “İçinizden iki kişi fuhuş (zina) yaparsa, onlara eziyet edin, eğer tövbe eder uslanırlarsa, artık onlar (a eziyet) ten vazgeçin. Çünkü Allah tövbeleri çok kabul edendir, çok merhamet sahibidir.”⁷¹

Ayette zina eden her iki tarafa da ceza olarak eziyet edilmesi emredilmektedir. Ancak tövbe edip bu fiili işlemekten vazgeçtikleri takdirde onlara eziyetten vazgeçilmesi bildirilmektedir. Ayette geçen “eziyet”in keyfiyeti ile ilgili müfessirler tarafından birçok yorumlar yapılmıştır. Ayıplama, ayakkabıyla vurma, azarlama, korkutma, kınama gibi yorumların arasından Razi, ayıplama ve korkutma şeklinde olan cezanın daha uygun olduğunu, ayette dövmeyle de lalet olmadığını söylemektedir.⁷²

Celde cezası: Kur'an'da zina cezası ile ilgili son hüküm celdedir.⁷³ Bu konudaki ayet mealen “Zina eden kadın ve zina eden erkeğin her birine yüz celde vurun. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümleri uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun”⁷⁴ buyurulmaktadır.

Bu ayette zina suçunu irtikap edenlerin cezalarının evli-bekâr ve kadın-erkek ayırımı yapılmaksızın, yüz celde olduğu beyan edilmektedir.⁷⁵

Zina fiili ile ilgili bir önceki ayetlerde “fahişe” kelimesi kullanılırken ilk defa bu ayette “zaniye” ve “zani” kelimeleri kullanılmıştır. Müfessirler zina edenlere celde cezasını öngören bu ayetin hapis ve eziyet cezasını beyan eden diğer iki ayeti neshettiğini belirtirler.⁷⁶ Son dönem İslam araştırmacılarından M. Ebu Zehra ise, eziyet cezasının ayette mücmel olarak beyan edildiğini, celde ayetinin, ilk ayetlerde miktarı belirlenmemiş olan eziyetin, miktarını belirlediğini söyleyerek ayetler arasında neshin olmadığını belirtmektedir.⁷⁷

Cariyelerin zina cezası: Kur'an hür kadınlarla cariyelerin zina cezasını birbirinden ayırmıştır. Cariyelerin zina cezasının hür kadınlarınkinin yarısı olduğunu beyan etmektedir. İlgili ayette mealen “...Evlendikten sonra bir

71 Nisa, 4/16.

72 Razi, IX, 235.

73 Aktan, Hamza, *Recm Cezası Örneğinde Sosyal Değişim Olgusu ve Kur'an*, (Yayınlanmamış makale), Erzurum, 2003, s. 4.

74 Nur, 24/2.

75 Aktan, s. 4; Acar, İsmail, *İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası*, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 1999, s. 145.

76 Aktan, s. 4.

77 Ebu Zehra, s. 97.

fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı uygulanır”⁷⁸ buyurulmuştur. Müfessirler buradaki “fuhuş” lafzının zina anlamında olduğunu söylemişlerdir.⁷⁹

Bu ayet cariyelerin işlediği zinanın cezasını açık olarak beyan etmektedir. Bu ceza da elli celdedir.⁸⁰ Şayet evli hür kadının cezasının recm olduğu sabit olsaydı, ölüm cezası bölünemeyeceğine ve ölümün yarısı demenin de bir manası kalmayacağına göre bu ayeti anlama ve ondan hüküm çıkarma imkanı kalmayacaktı. Dolayısıyla Nur suresi 2. ayette kemiyet itibariyle de belirlenen zinanın cezası, hem evli hem de bekârlar için geçerli olduğu anlaşılır.⁸¹

Yukarıda ifade edilen ayetlerden anlaşıldığı üzere Kur’an-ı Kerim’de zina suçunun cezası olarak recmden söz edilmemektedir. Ayrıca Kur’an’da her hangi bir suç için de recm cezası öngörülmüş değildir.⁸²

2.2.3. Hadislerde recm

İslam hukukçuları recm cezasını hadis literatüründe yer alan bir kısım hadislerle temellendirmektedirler. Bu rivayetlerden biri zina eden Yahudilerle ilgilidir. Zina suçu işleyen bir Yahudi kadınla bir erkek, hüküm vermesi için Rasulullah’a bildirilmiş, Rasulullah da Tevrat’a göre recm edilmeleri gerektiğine hükmetmiştir. Ayrıca Rasulullah’ın Maiz, Cüheyneli bir kadın ve birkaç kişi hakkında da recm hükmü verip uygulattığına dair rivayetler vardır. Bu rivayetleri toplayıp bir değerlendirmesini yapan muasır İslam araştırmacılarından bazılarının tespitleri şu şekildedir: “Recm ile ilgili rivayetlerde pek çok ihtilaf ve farklılıklar mevcuttur. Ayrıca hadislerin tamamı mana ile rivayet edilmiştir. Rivayetlerdeki ihtilaf ve farklılıklar, ya hadislerin manen veya ihtisaren rivaye-

78 Nisa, 4/25.

79 Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, İstanbul, ts., II, 1332.

80 Acar, s. 136.

81 Gökmenoğlu, Hüseyin Tekin, “Kur’an-ı Kerim’de Olmayan ve Onunla Çelişen Ceza: Recm”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2003, Sayı: 2, s. 128; Hür kadınlar için yüz celde olarak öngörülen zina cezasının cariyeler için elli celde olarak takdir edilmiş olması, suçlunun içinde bulunduğu ve kendisini suça sevk eden kişisel ve çevresel şartlar göz önünde bulundurularak cezasında indirim yapılmış olduğunu göstermektedir. Zira hür kadının kendisini zinadan koruyacak kişisel niteliklere sahip olma şansı vardır. Aile onuru, aldığı eğitim ve terbiye hür kadını zinadan koruyucu bir faktör olabilir. Keza içinde yaşadığı ortam ve çevre şartları da aynı koruyucu etkiyi gösterebilmektedir. Oysaki cariyeler bu imkânlardan hiçbirine sahip değildirler. Cariyeler hizmetçi sınıfını oluşturduklarından farklı çevrelerde, farklı kişilerle karşılaşma durumunda kaldıklarından, hür kadınlar gibi himayeden de yoksun olduklarından kendilerini zinadan koruma avantajlarına sahip değillerdir. Bu nedenle evli oldukları halde zina suçunu işlerlerse cezalarında yüzde elli indirim yapılarak hakkaniyet sağlanmıştır.

82 Aktan, s. 5.

tinden ya ravilerin zapt kusurlarından ya da ravilerin rivayetlere yaptıkları eklerden kaynaklanmıştır. Bazı âlimler recmin manen mütevatir derecesine ulaştığını söylese de recm ile ilgili rivayetler meşhur olup mütevatir derecesine ulaşmamıştır.⁸³

Görüldüğü üzere recm cezası sünnetle temellendirilmektedir. Konuyla ilgili hadislerin tamamı ahad⁸⁴ haber sınıfından olup, onun ahkâma delil olması ve Kur'an ayeti üzerine ilave bir hüküm getirmesi tartışmalıdır.⁸⁵

Bütün bu hadislerde dikkati çeken bir ortak nokta bulunmaktadır. Recm olayı gibi ya taşlayanlar arasında bulunmak ya görmek ya da duymak suretiyle herkesin bilgisi olması gereken ve insan hayatının söz konusu olduğu önemli bir konuda nakledilen hadisler hep ahad rivayetlerdir. İnfaz usulü nedeniyle büyük kalabalıkların şahit olacağı, dolayısıyla yüzlerce kişi tarafından rivayet edilmesi gereken recm olayının sadece bir kaç kişi tarafından rivayet edilmesi düşündürücüdür.⁸⁶

Ayrıca recm cezasının infaz şekli Rasulullah'ın şu hadisleriyle çelişmektedir: "Allah her şeye karşı güzellikle muamele etmeyi emretmiştir. Birisini öldüreceğiniz zaman en uygun şekilde öldürünüz. Bir hayvanı keseceğiniz zaman en güzel şekilde kesiniz. Hayvan kesecek kişi bıçağını keskinleştirsin, keseceği hayvanı üzmesin."⁸⁷ "Rasulullah, el, ayak, burun gibi bir insan uzvunu keserek işkence edilmesini yasaklamıştır."⁸⁸ "İnsanların, öldürmede (işkence yapmadan) en uygun şekilde öldürenleri müminlerdir."⁸⁹

83 Bu rivayetler, senet ve metin kritiği için bkz. Keskin, s. 137 vd.

84 Âhad Haber: Genellikle mütevatir derecesine ulaşmayan haberlere denir. İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre âhad haberler zanni ilim ifade eder. İslam âlimlerinin çoğuna göre ahad haberler zarurî ilim değil zanni ilim ifade ederler. Hanefi, Şafii ve Malikilerin bir kısmı bu görüştedir. Ahmed b. Hanbel, İmam Malik ve muhaddislerin büyük çoğunluğu, âhad haberlerin zarurî ilim ifade edebilmesi için sıhhatinin sabit olması şartını ileri sürmüşlerdir. Hariciler ve Mu'tezileye göre ise âhad, ister sıhhati sabit olsun ister sabit olmasın zarurî ilim ifade etmez; Dolayısıyla da delil olarak kullanılmaz. Bir kısım zahiri âlimleri, Kaderiye mensupları, Rafiziler ve Ehl-i sünnet kelmacılarından bazılarına göre âhad haberler dini meselelerde huccet olamazlar. (Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1992, s. 7-8).

85 Bkz. Serahsi, *Usulü's-Serahsi*, Beyrut, ts., I, 321 vd., I, 364 vd; Gazali, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfa fi İlmi'l-Usul*, Beyrut, 1983, I, 126 vd.; Amidi, Seyfüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi Ali, *el-İhkam fi Usuli'l-Abkam*, Beyrut, 1985, III, 128 vd.; Ayrıca bkz. Acar, s. 161 vd.

86 Aktan, s. 4.

87 Müslim, Sayd, 57; Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sünen*, Beyrut, ts., Diyet, 23; İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed el-Büsti, *Sabih*, Beyrut, 1993, VIII, 199.

88 Buhari, Mezalim, 30.

89 Ebu Davud, Cihad, 120; İbn Mace, Diyet, 30.

Şüphesiz recm bir öldürme olayıdır. Rasulullah ise bu hadislerinde araştırma konumuz olan infaz yönteminin en uygun bir şekilde yerine getirilmesini emretmektedir. Dolayısıyla recm ile öldürme bu hadisle çelişmektedir. Zira kişiye büyük bir acı çektirme, işkence ve aşağılayıcı niteliği olması nedeniyle recm en ağır öldürme şekillerinden biridir. Yukarıda ifade edilen hadislerler ve benzeri rivayetlerde genel bir ilke olarak her türlü durumda işkence yasaklanmıştır. Kısaca recm İslam hukukunun tartışmaya açık bir konusudur. Asıl olan suçluya bir ceza verilmesidir.⁹⁰ Bu cezanın da Kur'an-ı Kerim'in genel ilkelerine uygun olması gerekir.

2.3. Siyasi suçlar

2.3.1. Hirabe

Sözlük anlamıyla “hirabe” savaşmak, yol kesmek, gasp ve soygun anlamlarına gelir.⁹¹ Bir fıkıh terimi olarak ise “hirabe” yol kemek, yolcuların malını gasp etmek, büyük hırsızlık yapmak demektir. Büyük hırsızlık denmesinin nedeni, gasp ile birlikte eylemin açıktan yapılmış olmasıdır.⁹² Diğer bir ifade ile yol kesip zor kullanarak, insanların canlarını tehdit ederek mallarını gasp etmektir. Fıkıh kitaplarında “kat'u't-tarik” diye de ifade edilir. Eylemi gerçekleştirenlere “kuttau't-tarik” denir.

Yol kesicilik, müslümanların yaşadığı bir yerde müslümanların veya zimmlerin⁹³ mallarını ellerinden zorla almak, hayatlarını tehdit etmek, halkı korkuya düşürmek için bir kısım kimselerin veya güçlü kuvvetli bir şahsın yolları tutması, halkın yolunu kesmesi şeklinde olur. Yolcuların mallarını gizlice çalan kimselerin silah ve benzeri aletler taşımaları, bu eylemin hirabe olarak adlandırılmasını gerektirmez. Bunlar mal sahibi yolcularla çarpışmayı göze alamayan, malları çalmak için fırsat kollayan kimselerdir. Bunlar hakkında hırsızlara uygulanan cezaî yaptırımlar söz konusudur.⁹⁴ Hirabede önemli olan zor kullanılması, tehdit unsuru bulunması ve eylemin açıktan yapılmış olmasıdır. Bu suçun işlenebilmesi için silah olması şart değildir. Sopa, taş ve benzeri bir aletle de gerçekleştirilebilir.⁹⁵

90 Acar, s. 167.

91 İbn Manzur, II, 816.

92 İbn Hümam, Muhammed b. Abdulvahit, *Şerhu Fethi'l-Kadir*, Lübnan, ts., V, 422; Udeh, II, 638.

93 Zimmi: İslam devletinde, belirli kurallar dâhilinde yönetimi kabul edip kendi dinlerinde yaşamlarını sürdüren Müslüman olmayan unsurlardan olan kişi. Yahudi, Hıristiyan vs. (Zeydan, Abdülkerim, *Abkamu'z-Zimmiyyîn ve'l-Müste'menîn*, Bağdat, 1982, s. 22).

94 Udeh, II, 639.

95 Kasani, VII, 91; Bilmen, III, 288.

2.3.2. Yol kesiciliğin çeşitleri

Yol kesiciliğin çeşitli şekilleri vardır. Başlıcaları şunlardır:

1. Yolcuları yalnız korkutma ve dehşete düşürmek suretiyle olur.
2. Yolcuların yalnız mallarını soymak şeklinde olur.
3. Yolcuları yalnız öldürmek şeklinde de olur.
4. Yolcuların hem mallarını almak, hem de kendilerini öldürmek suretiyle olur.⁹⁶

Bunların dışındaki durumlar yol kesicilik sayılmaz. Zorla mal almak kastıyla yola çıkar, fakat yoldan geçenleri korkutmaz, öldürmez ve mallarını gasp etmezse o kimse yol kesici sayılmaz. Ancak yolu kesmediği halde bu davranış da suç kategorisine girer ve bu suçu işleyenler hakkında tazir cezası uygulanır. Mal alma kasdı olmaksızın yol kesmeler, adam yaralama ve öldürmeye sebep olsa bile yine yağma değildir.⁹⁷

Yol kesme suçunun gerçekleşmesi ve karşılığında ilgili ceza uygulanabilmesi için, fukaha tarafından bir takım şartların gerektiği belirtilmiştir. Bunlar yol kesenler, yolları kesilenler, yol kesenler tarafından gasp edilen mallar ve yol kesmenin meydana geldiği yerlerle ilgili şartlar olarak incelenmiştir.⁹⁸

2.3.3. Yol kesicilik suçunun cezası

Yol kesicilik suçu Kur'an-ı Kerim'de beyan edildiği üzere, kamu düzenini bozup halkın huzur ve sükûnetini ihlal eden, amme aleyhine (Allah ve Resulüne karşı) işlenmiş bir terör ve eşkıyalık suçudur. Yine Kur'an'da bu suça karşılık olarak ağır cezalar konulmuştur. Bu kişiler eylemleri ile amme aleyhine bir suç işlemiş olduklarından, "Allah'a ve Resulüne karşı savaşanlar" olarak isimlendirilmişlerdir.

Bu konuyla ilgili ayette şöyle buyurulmaktadır: "Allah ve Resulüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası, ya öldürülmeleri ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut da buldukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır."⁹⁹

96 Kasani, VII, 93.

97 Serahsi, IX, 195.

98 Bu şartlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Kılıç, s. 86 vd.

99 Maide, 5/33.

Ayette zikri geçen bu cezalar, fukaha tarafından suçun ağırlığına göre belirtilen bir cezaî yaptırım oldukları yorumu yapılmıştır. Fukahanın bu konuda belirledikleri suçlar ve ayette zikri geçen cezaî yaptırımların ağırlık derecesine göre sıralaması şu şekilde yapılmıştır: Yalnız adam öldürmüş iseler idam edilirler. Hem öldürmüş hem de soygun yapmış iseler öldürülüp asılırlar. Soygun yapıp yolda can güvenliğini tehdit edenlerin çapraz olarak bir elleri ve bir ayakları kesilir. Yalnızca soygun yapmış iseler sürgüne gönderilirler. Eşkya kendiliğinden teslim olur, yaptıklarından pişmanlık duyarsa tazminat yükümlülükleri mahfuz olmak üzere, cezaları düşer. Ayrıca her durumda aldıkları mallar sahiplerine iade edilir.¹⁰⁰

Yol kesen eşkıya, eylemiyle toplumda huzur ve asayiş bozduğundan sürgünden idama kadar suçun ağırlığına göre farklı cezalarla cezalandırılırlar.

2.4. Bağy suçu

2.4.1. Tanım

Sözlük anlamıyla “bağy” istemek, istemede aşırı gitmek, sınırı aşmak gibi anlamlar içerir¹⁰¹. Bir fıkıh terimi olarak “bağy” ise, Hanefilerce “meşru olan devlet başkanına haksız yere itaatten ayrılıp ona baş kaldırmak”¹⁰² anlamında kullanılmıştır. Eylemi gerçekleştirene “bağy” denir. Bir başka tarif de şöyle yapılmıştır: “Devlet başkanına karşı üstünlük temin ve tesisi maksadıyla ayaklanmaktır”¹⁰³.

Fakihler, isyan suçunun oluşması ve buna verilecek cezayı şu ayete dayandırılırlar. “Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle savaşılırsa aralarını bulup barıştırın. İçlerinden biri ötekine saldırırsa, Allah’ın emrine dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer vazgeçerse artık aralarını adaletle düzeltin. Şüphesiz ki Allah adil davrananları sever.”¹⁰⁴ Aynı zamanda Hz. Ali’nin Cemel Vak’asında, Muaviye ve Haricilerle olan savaşlarındaki uygulamalarını da esas alırlar¹⁰⁵.

Konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber’den birçok hadis rivayeti gelmiştir. Bu rivayetlerin birinde şöyle buyururlar: “...Yakın bir gelecekte değişik değişik gruplar ortaya çıkacaktır. -Bu sırada Hz. Peygamber sesini yükselterek- dikkatli olun! Millet toplu bir halde dirlik ve düzen içindeyken her kim ona karşı baş kaldırırsa, bu baş kaldıranlar her kim olursa olsun boynunu kılıçla vurun.”¹⁰⁶

100 Kasani, VII, 93; Bilmen, III, 290.

101 İbn Manzur, I, 321.

102 Kasani, VII, 140; Bilmen, III, 410.

103 Udeh, II, 674.

104 Hucurat, 49/9.

105 Şafak, Ali, “Bağy” md., *DİA.*, İstanbul, 1991, IV, 451.

106 Müslim, İmarat, 59, 60; Ayrıca konuyla ilgili diğer rivayetler için bkz. Udeh, II, 671 vd.

Devlete karşı silahlı ayaklanmanın bağı suçu oluşturması için lazım gelen şartlar konusunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu kapsamda, isyanın meşru bir devlet başkanına veya devlet düzenine karşı yapılmış olması, isyanda kuvvet kullanılması, devlet başkanının değiştirilmesinin istenmesi veya emirlerinin uygulanmaması ve isyancıların bu hususta kendilerine göre haklı bir sebebe (te'vile) dayanması gerekir.¹⁰⁷

2.4.2. Otoriteye isyan eden bâğilere uygulanacak işlemler

Devlet başkanı, mevcut yönetime karşı baş kaldıran bâğilere karşı hemen harekete geçmeyip onları meşru düzene itaate çağırır. İsyanı bırakıp halk ve topluma tekrar katılmalarını sağlamak için gayret eder. Yapılan bu çağırışı kabul etmemeleri ve itaati ret etmeleri durumunda, isyan sona erip âsiler boyun eğinceye kadar onlarla savaşmak caiz olur.¹⁰⁸ Yalnız zaruret olarak, isyanı bastırarak ölçüde bir şiddete izin verilmiştir. Ele geçen yaralılar öldürülmez, malları ganimet olarak dağıtılmaz ve telef edilmez, aile fertleri esir alınmaz. Bu hükümler onların, Müslüman olmaları ve suçlarının siyasi bir suç teşkil etmesi itibariyledir¹⁰⁹. Görüldüğü gibi “bağy” suçunda, ancak isyancılarla savaş halinde öldürmeye izin verilmektedir.

2.5. İrtidat

Sözlük anlamıyla “irtidat” dönmek demektir.¹¹⁰ Bir fıkıh terimi olarak “irtidat” ise, İslam dininden dönmek, imandan çıkmak demektir¹¹¹. Dinden dönene “mürted” denir.

Kur'an'da irtidatı konu olan ayetler, mürtedde ait uhrevi hükümleri açıklayarak dünyevi cezalarından bahsetmemektedir. Konuyla ilgili ayetlerin bir kısmı şunlardır: “İman edip sonra inkar edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkar edenleri sonra da inkarını artıranları, Allah ne bağışlar ne de doğru yola iletir.”¹¹²

“...Sizden kim dininden döner, kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları, dünyada da ahirette de boşa gider. Bunlar cehennemlik olup orada ebedi kalacaklardır.”¹¹³

107 Kasani, VII, 140,141; Bilmen, III, 411; Bu şartlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Abdullahoğlu, Kamil, *İslam Hukuku Açısından Devlete İsyana “Bağy” Suçu ve Hukuki Sonuçları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1995, s. 46 vd.

108 Kasani, VII, 140.

109 Şafak, “Bağy” md., IV, 451; Ayrıca geniş bilgi için bkz. Abdullahoğlu, s. 53 vd.

110 İbn Manzur, III, 1621.

111 Kasani, VII, 134.

112 Nisa, 4/137.

113 Bakara, 2/217.

“İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını artıranları, işte onları Allah ne affeder ne de doğru yola ulaştırır.”¹¹⁴

“Dinde zorlama yoktur.”¹¹⁵

Görüldüğü gibi bu ayetler mürtede ait uhrevi hükümler bildirmekte, dünyevi bir cezadan bahsetmemektedir. Bu sebeple fakihlerin irtidat suçunun cezası ile ilgili olarak başvurdukları kaynak, sünnet ve sahabenin icmaıdır. Hz. Peygamber bir hadislerinde “Kim dinini değiştirirse onu öldürünüz.”¹¹⁶ buyurmuştur. Buna göre dinden dönme cezasının ölüm olduğunu ifade etmektedirler. Aynı zamanda Hz. Ebu Bekir dönemindeki ridde harplerinde sahabenin icma ettiğini belirtirler.

Bununla beraber, gerek Hz. Resülullah’ın zamanındaki gerekse Hz. Ebu Bekir dönemindeki bütün ridde olaylarında, mürtetlerin dinden çıkıp karşı saf-lara geçtikleri, İslam’a cephe aldıkları ve düşmanca eylem içinde oldukları görülür. Bu nedenle Hanefi hukukçuları, irtidat cezasını bir şekilde savaş hukukuyla ilişkilendirirler. Bu cezayı doğrudan din hürriyetini sınırlamaya yönelik değil, din değiştirenlerin, İslam toplumuna karşı oluşturdukları tehdidin bertaraf edilmesi mahiyetinde görürler¹¹⁷.

Ebu Hanife ve Hanefi hukukçularına göre dinden dönen kadın öldürülmez. Zira Hz. Peygamber kadınların öldürülmesini yasaklamıştır¹¹⁸. Hanefiler Hz. Rasulullah’ın kadının öldürülmesini umumi olarak yasaklayan hadisini dikkate alarak mürted kadınlar hakkında öldürülmeme hükmünü vermişlerdir¹¹⁹.

Aynı zamanda irtidat eden kadınların topluma karşı tehdit teşkil edecek bir birlik oluşturmadıkları, karşı saf geçip düşman cephesine güç kazandırmadıkları vakıasını da bu görüşlerini ileri sürerken dikkate almış oldukları söylenebilir.

İrtidatın cezalandırılmasının mürtedin küfrüne karşı olmayıp, düşmanlığının / muharip konumunun bertaraf edilmesine yönelik olduğu söylenebilir. Çünkü Allah katında küfrün cezası öldürülmekten daha büyüktür. Mürtedin cezalandırılması muhariplik niteliğine dayandırılınca bu cezaya muhatap olanlar

114 Nisa, 4/137.

115 Bakara, 2/256.

116 Buhari, İstıtibe, 6, Cihad, 149, İtisam, 28; Ebu Davud, Hudud, 1; Tirmizi, Hudud, 25; Nesai, Tahrim, 14; İbn Mace, Hudud, 2; Ahmed b. Hanbel, V, 231.

117 Koşum, s. 126.

118 Kasani, VII, 135.

119 Kasani, VII, 135.

savaşma kabiliyeti olan kişiler, yani erkekler olacaktır. Bu yüzden savaş şartlarında kadın mürted ancak fikir ve görüşleriyle etkili olduğunda öldürülebilecektir. Bu durumda da öldürülme sebebi irtidat etmesi değil, şerrini def amacı olacaktır.¹²⁰

Yukarıda ifade edilen naslar ve bu çerçevede yapılan izahlardan anlaşıldığına göre mürtedin öldürülme sebebi, küfrüne karşılık değil, muhariplik niteliği ve İslam'a karşı düşmanca eylemi sebebiyle olduğu söylenebilir. Mürtedin sırf dinini değiştirmesinden dolayı zorunlu olarak öldürülemeyeceği ifade edilebilir.

2.6. Tazir kategorisinde verilen ölüm cezası

Tazir, sözlükte men, red, te'dip gibi anlamlara gelir¹²¹. Bir fıkıh terimi olarak ise tazir şu şekilde tarif edilmiştir: Hakkında muayyen bir ceza, bir şer'i hadd bulunmayan cürümlerden dolayı tatbik edilen te'dip ve cezadır¹²².

İslam hukukunda asıl kaide tazirin te'dip ve suçlunun ıslahı için olmasıdır. Bu bakımdan tazir cezasının helak edecek şekilde olmaması gerekir. Ancak fukahanın büyük çoğunluğu istisnai olarak, kamu yararı ölüm cezasını gerektiriyorsa veya suçlunun kötülüğü ancak ölümle giderilebiliyorsa taziren ölüm cezasına cevaz vermişlerdir.¹²³ Yine fukaha, ölüm cezasına hükmedilebilecek suçları tayin ve tahdit etmeye çalışmışlar ve ancak zaruretlerin gerektirdiği durumlarda ölüm cezasına cevaz vermişlerdir. Bu zaruret, suçlunun aynı suçu mükerreren işlemesi ve ıslahından ümit kesilmesi veya sebep olduğu fesat ve kötülüğün önlenememesi ve topluma vereceği zararın bertaraf edilebilmesi için suçlunun vücudunu ortadan kaldırmaktan başka bir çarenin kalmadığının görülmüş olmasıdır.¹²⁴

Başta Hanefi fukahası olmak üzere daha birçok fakihler, taziren verilen ölüm cezasını "siyaseten katl" olarak isimlendirirler. Buna örnek olarak; memleket aleyhine casusluk yapanlara, sihir ve büyücülüğü, lûtîliği, hırsızlık vs. suçları adet edinip devamlı işleyenlere karşı ölüm cezası verileceği görüşü ileri sürülmüştür.¹²⁵

120 Güneş, Ahmet, *İslam Kamu Hukukunda Fikir ve İnanç Hürriyeti*, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2003, s. 135.

121 İbn Manzur, V, 2924.

122 Şafak, s. 194.

123 Udeh, I, 687 vd.

124 Avvâ, Muhammed Selim, *Fî Usûli'n-Nizami'l-Cinaiyyi'l-İslami*, Kahire, 1983, s. 283.

125 İbn Abidin, IV, 27, 62 vd; Bilmen, III, 313 vd.

Sonuç

İslam hukukunda genel olarak ölüm cezası ile cezalandırılan suçlar, adi ve siyasi suçlar olarak iki kategoride ele alınabilir. Adi suçlar kapsamında kısas ve recm cezası, siyasi suçlarda ise hirabe, bağı ve irtidat suçlarına verilen ölüm cezaları söz konusudur. Siyasi suçlardan dolayı verilen ölüm cezalarının amme hukuku, devlet güvenliği gibi hususlarla yakından alakalı olduğu söylenebilir. Ayrıca tazir kapsamında “siyaseten katil” konusu da ölüm cezalarına eklenebilir.

İslam hukukçuları suçun sabit olmasından sonra, katile kısas cezası verilebilmesi için bir kısım şartların oluşması gerektiğini belirtirler. Bu şartların bir kısmı sünnete dayandırılırken, çoğunluğu içtihadı dayanır. Bundan dolayı bu şartlar ekolden ekole, hatta aynı ekolün içindeki hukukçular arasında dahi farklılık arz etmektedir.

Bazı kayıt ve şartlarla adam öldürme ve müessir fiiller için cezai yaptırım olarak kısas ve diyet cezaları öngörülmüştür. İslam hukukunda kısas ve diyet, mağdurun ya da mirasçılarının talebi üzerine uygulanan bir cezadır. Mağdur veya mirasçılara, suçluyu affetme yetkisi tanınmıştır. Suçun mağduru ya da mirasçıları suçluyu affettikleri takdirde onların bu affi, haddi düşürür. Konuya bu açıda yaklaşmış olması, İslam hukukunda adam öldürme ve müessir fiil kapsamına giren suçların bireyin haklarını toplumun hukukundan daha çok ihlal ettiği sonucu çıkarılabilir.

Kaynakça

Abdullahoğlu, Kamil, *İslam Hukuku Açısından Devlete İsyân “Bağı” Suçu ve Hukuki Sonuçları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1995.

Abidin, Muhammed Emin, *Hâşiyetü Reddü'l-Muhtar Ala'd-Dürri'l Muhtar*, İstanbul, 1984.

Acar, İsmail, *İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası*, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 1999.

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Mısır, ts.

Aktan, Hamza, “Âkile”, md., DİA., İstanbul, 1989, II.

Aktan, Hamza, *Recm Cezası Örneğinde Sosyal Değişim Olgusu ve Kur'an*, (Yayınlanmamış mak), Erz, 2003

Amidî, Seyfüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi Ali, *el-İhkam fi Usuli'l-Ahkam*, Beyrut, 1985.

Avvâ, Muhammed Selim, *Fî Usûli'n-Nizami'l-Cinaiyyi'l-İslami*, Kahire, 1983.

- Bardakoğlu, Ali, “Had” md., DİA, XIV
- Bardakoğlu, “Katil” md., XXV.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul, ts.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, *Sabih*, İstanbul, ts.
- Cassas, Ebu Bekir Ahmed b. Ali, Ahkamu'l-Kur'an, Beyrut, ts.
- Cürcani, Şerif Ali b. Muhammed, Tarifat, Beyrut, 1983.
- Dağcı, Şamil, İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller, Ankara, 1996.
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as, *Sünen*, Humus, 1969.
- Ebu'l Bekâ, Eyyub b. Musa el- Hüseyinî, el-Külliyat, Beyrut, 1993Ebu Zehra, Muhammed, *el-Ukube*, ts., bs.
- Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sünen*, Beyrut, ts.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, ts.
- Gazali, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfa fi İlmi'l-Usul*, Beyrut, 1983.
- Gökmenoğlu, Hüseyin Tekin, “Kur'an-ı Kerim'de Olmayan ve Onunla Çelişen Ceza: Recm”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Konya, 2003.
- Güneş, Ahmet, *İslam Kamu Hukukunda Fikir ve İnanç Hürriyeti*, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2003.
- İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed el-Büsti, *Sabih*, Beyrut, 1993.
- İbn Hümam, Muhammed b. Abdulvahit, *Şerhu Fethi'l-Kadir*, Lübnan, ts.
- İbn Mace, Ebu Abdillan Muhammed Yezid el-Kazvini, *Sünen*, Mısır, ts.
- İbn Manzur, Cemaluddin Muhammed, *Lisanü'l-Arab*, Mısır, ts., “Katele” md.
- İsfehani, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed er-Rağıb, *el-Müfredat*, Beyrut, ts.
- Karaman, Hayreddin, “Recm Cezası”, *Yeni Şafak Gazetesi*, 20 Haziran 2003.
- Kasani, Alauddin Ebu Bekir b. Mesud, *Bedaiu's-Sanai*, Beyrut, 1986.
- Keskin, Yusuf Ziya, *Recm Cezası –Ayet ve Hadis Tablilleri*, İstanbul, 2001.

Kılıç, Harun, *Klasik Hanefi Fıkıh Doktrininde Ölüm Cezası*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2000.

Koşum, Adnan, “İslam Hukukunda Ölüm Cezası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 1998, Sayı: 5.

Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmet, *el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an*, Beyrut, 1988.

Muhammed, İbrahim Ahmed, *el-Mezheb Inde'l-Hanefiyye*, Dirasaat fi'l-Fıkhı'l-İslami, Mekke, ts.

Muslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccac, *Sahih*, Beyrut, 1955.

Nesai, Ebu Abdirrahman b. Ali, *Sünen*, Beyrut, 1930.

Razi, Fahrüddin, *et-Tefsiru'l-Kebir*, Beyrut, 1990.

Serahsi, Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed, *el-Mebcut*, Beyrut, 1986.

Serahsi, *Usulü's-Serahsi*, Beyrut, ts.

Şaban, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, trc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara, 1990.

Şafak, Ali, *Mezheplerarası Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, Erzurum, 1977.

Şafak, Ali, “Bağy” md., *DİA.*, İstanbul, 1991, IV

Şevkani, Muhammed b. Ali, *Neylü'l-Evtar Şerhu Munteka'l-Ahbar*, Beyrut, ts.

Şeyh Nizam, Ebu'l-Muzaffer Muhyiddin başkanlığında heyet, *el-Fetava el-Hindiye*, Beyrut, 1991.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sünen*, Beyrut, ts.

Turan, M.Fatih, *İslam Hukukunda Karine*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2011.

Udeh, Abdulkadir, *et-Teşriu'l-Cinaiyyi'l-İslami*, Beyrut, 1985.

Zeydan, Abdulkirim, *Ahkamu'z-Zimmiyyîn ve'l-Müste'menîn*, Bağdat, 1982.

Zuhayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu*, Dimeşk, 1987.